

EERSTE PRIJS RIJN-MAASMONDING

Tweestromenland

Deltastad/Tu Delft, H+N+S Landschapsarchitecten, Palmbout Urban Landscapes, Erasmus Universiteit, ARK Rewilding

EERVOLLE VERMELDING RIJN-MAASMONDING

Rotterdam Waterstad 2100

De Urbanisten, Deltares

Het niveau van de inzendingen voor de Rijn-Maasmonding is hoog. Dat komt deels doordat in de voorstellen ideeën samenkomen waar al zeker tien jaar – ook door de inzenders zelf – over wordt nagedacht. Maar ook doordat de teams erin zijn geslaagd de complexe ‘ontwerpknop’ in deze regio te ontwarren en te voorzien van consistente en goed uitgewerkte oplossingen. Het hoge niveau heeft ertoe geleid dat de inzending met de poëtische titel ZOALS GETIJ HET LAND VORMT, BOUWEN WIJ SAMEN AAN STAD, LAND EN HAVEN buiten de prijzen valt. Het voorstel oogst waardering van de jury, maar tegen de powerplay van de twee andere inzendingen was het voorstel niet opgewassen. Daarvoor was het te bescheiden en de uitwerking te summier. Het voornemen in dit plan om de samenleving als startpunt te nemen en die weer in verbinding te brengen met de haven, de economie en het natuurlijke systeem is een mooi streven. Ook de suggestie om door de transformatie van de haven (duurzaam, circulair, kleinschalig) en het openstellen van het estuarium, de steden en landschappen om te toveren tot diverse, duurzame en mooie leefomgevingen, klinkt voorstelbaar. De brede blik en de doordachte overwegingen achter het plan konden op instemming rekenen. Maar de jury bleef met veel vragen achter. Hoe moet die nieuwe economie ontstaan? Hoe verhoudt een open estuarium zich tot de stijgende zeespiegel? Is voldoende duidelijk hoe gorzen en slikken aangroeien? Ook het governance-model, waarin de inzenders een sleutelrol toebedelen aan de wisselwerking tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven, roept vragen op. Hoe is de balans tussen een top-downbenadering van publieke opgaven en de vele bottom-upinitiatieven? Ligt verrommeling op de loer als partijen met commerciële belangen en kortetermijnambities in het landschap aan de slag gaan?

Vanwege het hoge niveau was het gesprek over een regionale winnaar geen sinecure. De jury is onder de indruk van de compleetheid van ROTTERDAM WATERSTAD 2100 en hoe daarin vanuit de aanleg van een enorme deltadijk meerdere opgaven bij de kop worden gepakt. De stad Rotterdam komt binnen deze ‘superdijk’ te liggen en de Nieuwe Maas wordt met sluizen aan de oost- en westkant afgesloten. De rivier wordt zo een binnenwater. Langs en op de dijk ontstaan mogelijkheden voor natuur, recreatie en wonen (in oude bekkens en aan de dijk). Door het ontwerp van een circulair watersysteem garanderen de ontwerpers de beschikbaarheid van zoet water. De keuze voor een beschermd stad – een enorme verandering ten opzichte van het huidige ruige karakter van de havenstad – maakt in de rest van de regio de weg vrij voor een dynamisch getijdenlandschap. Woonkernen liggen veilig achter sterke dijken, de Rotterdamse haven krijgt een toekomstbestendige inrichting. De inzending gaat uit van het meest extreme klimaatscenario waarbij een zeespiegelstijging van drie meter wordt bereikt. De jury waardeert deze keuze. Juist door een radicaal toekomstbeeld te nemen, wint de stelling dat dit deel van Nederland zelfs dán leefbaar kan blijven aan kracht. Tegelijkertijd schuurt het: in een dergelijk scenario is de wereld ontwricht, de economie ingestort, de samenleving instabiel, de politiek in crisis. En de haven zeker niet post-fossiel. Het roept de vraag op of het plan daarmee niet te technocratisch is, te klinisch, en daardoor losgezongen van hoe de wereld er straks uit zal zien.

In het voorstel TWEESTROMENLAND heeft die techniek een kleinere rol, omdat de ontwerpers de natuur het werk laten doen. Kern van het verhaal is de Nieuwe Waterweg te vrijwaren van grote zeeschepen om zo te komen tot een natuurlijke en sediment-Invangende riviermonding. Omdat het naastgelegen Calandkanaal via een oude rivierloop verbonden wordt met de Botlek, blijven de havens bereikbaar. Een natuurlijk profiel van de Nieuwe Waterweg zorgt dat stormvloed en zout water minder ver de rivier opdringen, waardoor de effecten van zeespiegelstijging makkelijker zijn op te vangen en minder rivierwater nodig is om de Waterweg door te spoelen. Bovendien wordt de afvoer- en sedimentverdeling tussen de Nieuwe Waterweg en het Haringvliet hersteld, zodat ook die laatste polders worden opgehoogd en de deltanatuur hersteld. De inzenders hebben oog voor de culturele kant van hun voorstel. Ze plaatsen hun idee in de economische geschiedenis van de havenstad en lieten schrijver Arjen van Veelen optekenen hoe dat nieuwe hoofdstuk er voor Rotterdam en de Rotterdammers uit kan zien. Het voorstel roept vragen op over stedenbouw, landschappelijke inrichting en over het beschikbare sediment. Desondanks juicht de jury de achterliggende filosofie toe. Hoewel we kritisch moeten zijn op hoe het gedachtegoed van *building with nature* wordt toegepast, is het benutten van de natuurlijke dynamiek op de lange termijn een interessante koers. Het is beter vol te houden, slimmer en leidt, aldus streekjurylid Freek van Riet, tot plekken waar we willen wonen.

Uiteindelijk gaf de vraag die in deze editie vaker aan bod kwam de doorslag. Voor wie is de Eo Wijersprijsvraag anno 2023? Wat wil je dat de winnaar teweegbrengt? Voor de ontwerpwereld klinkt in Waterstad 2100 een tegendraadse boodschap door. Een welkom tegengeluid in de heersende consensus over dat ‘meebewegen’ met de natuur de enige weg is. Of zoals de inzenders het zelf verwoorden: ‘Het is bizar om te zien hoe het gesprek over de toekomstige inrichting van gebieden die onder NAP liggen gevoerd wordt. Alsof het westen van Nederland al is opgegeven. Wij laten zien dat die gebieden ook bij extreme zeespiegelstijging te handhaven zijn, ook al beweren banken, verzekeraars en politici wat anders.’ De jury noemt dit contraire geluid – zeker in deze radicale vorm, met een superdijk en het volledig afsluiten van Rotterdam – verfrissend en nodig. Maar voor de regio zelf biedt Tweestromenland meer aanknopingspunten. De inzending sluit naadloos aan bij de maatschappelijke en economische dynamiek die al gaande is. De havenstrategie zet in op ecologisch herstel en dicht de natuur een grote rol toe in de transformatie van het estuariene havengebied – waarbij deconcentratie, verduurzaming, circulariteit en de inzet op lokale ketens sleutelwoorden zijn. Bovendien geven de inzenders een extra dimensie aan het vraagstuk van een verzande Nieuwe Waterweg. Dat water is het symbool van een economie die 150 jaar het karakter van Rotterdam heeft bepaald. Daar een einde aan maken als startpunt voor een nieuwe, fossielvrije economie in een landschap dat door natuur en techniek gevormd wordt – het is iets dat de jury de Rotterdammers graag toewenst.

Daarmee heeft Tweestromenland een streepje voor. Met name de streekjuryleden zien in de regionale winnaar een plan waarmee je morgen kunt beginnen. Of zoals Derk Loorbach stelt: ‘Dit plan is meer dan adaptatie, meer dan meebewegen om het-geen er al is in stand te houden. Dit voorstel gaat over het varen van een eigen koers. Door te ontwerpen, door in te grijpen en door natuurkrachten te benutten, om zo een toekomst die we zelf willen voor elkaar te krijgen.’ Omdat Rotterdam Waterstad 2100 zo krachtig is en vol kwaliteit en potentie, krijgt dit plan door een unanieme jury een eervolle vermelding toegekend.